

ORZECZNICTWO TRYBUNAŁU KONSTYTUCYJNEGO ZBIÓR URZĘDOWY

Seria B

Warszawa, dnia 28 lipca 2017 r.

Pozycja 139

POSTANOWIENIE z dnia 20 czerwca 2017 r. Sygn. akt Ts 61/17

Trybunał Konstytucyjny w składzie:

Zbigniew Jędrzejewski,

po wstępnym rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym skargi konstytucyjnej A.C. w sprawie zgodności:

art. 430 § 1 w związku z art. 17 § 1 pkt 7 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. z 2016 r., poz. 1749, ze zm.) z art. 45 ust. 1, art. 42 ust. 3, art. 31 ust. 1 i ust. 3 w związku z art. 2 oraz art. 176 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej,

p o s t a n a w i a:

odmówić nadania dalszego biegu skardze konstytucyjnej.

UZASADNIENIE

W skardze konstytucyjnej wniesionej do Trybunału Konstytucyjnego 11 marca 2017 r. (data nadania) A.C. (dalej: skarżący) wystąpił o stwierdzenie, że art. 430 § 1 w związku z art. 17 § 1 pkt 7 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. z 2016 r. poz. 1749, ze zm.; dalej: k.p.k.) w zakresie, w jakim „uniemożliwiają rozpoznanie środka odwoławczego wniesionego przez oskarżonego obok środka odwoławczego wniesionego przez obrońcę oskarżonego”, są niezgodne z art. 45 ust. 1, art. 42 ust. 3, art. 31 ust. 1 i ust. 3 w związku z art. 2 oraz art. 176 ust. 1 Konstytucji.

Skarga została złożona w Trybunale w oparciu o następującą sprawę. Postanowieniem z kwietnia 2016 r. Sąd Rejonowy w W. (dalej: Sąd Rejonowy w W., sąd pierwszej instancji) orzekł o zastosowaniu wobec skarżącego środka zapobiegawczego w postaci tymczasowego aresztowania na okres sześciu miesięcy, tj. do 18 października 2016 r. W dniu 25 kwietnia 2016 r. zażalenie na to postanowienie złożył obrońca skarżącego. Postanowieniem z maja 2016 r. Sąd Okręgowy w W. (dalej: Sąd Okręgowy w W.) utrzymał w mocy zaskarżone orzeczenie. Na postanowienie Sądu Rejonowego w W. z kwietnia 2016 r. zażalenie wniósł także skarżący (zażalenie wpłynęło do sądu pierwszej instancji 4 maja 2016 r.). Postanowieniem z maja 2016 r. Sąd Okręgowy w W. pozostawił zażalenie bez rozpoznania, uznawszy je za niedopuszczalne z mocy ustawy. Na to rozstrzygnięcie skarżący wniósł zażalenie. Postanowieniem z czerwca 2016 r. (sygn. akt jw.) Sąd Okręgowy w W. utrzymał w mocy rozstrzygnięcie tego sądu o pozostawieniu środka zaskarżenia bez rozpoznania. Orzeczenie to, wska-

zane w skardze jako ostateczne w rozumieniu art. 79 ust. 1 Konstytucji, wraz z uzasadnieniem, zostało doręczone pełnomocnikowi skarżącego 23 czerwca 2016 r.

24 czerwca 2014 r. skarżący wystąpił do Sądu Rejonowego w W. z wnioskiem o ustanowienie pełnomocnika do sporządzenia skargi konstytucyjnej. Postanowieniem z października 2016 r. Sąd Rejonowy w W. ustanowił dla skarżącego adwokata, którego zarządzeniem z grudnia 2016 r. wyznaczyła Okręgowa Rada Adwokacka w W. Pismo to zostało doręczone pełnomocnikowi 14 grudnia 2016 r.

Zdaniem skarżącego, zakwestionowane w skardze przepisy przez to, że uniemożliwiają merytoryczne rozpoznanie zażalenia na postanowienie sądu w sprawie zastosowania środka zapobiegawczego w postaci tymczasowego aresztowania, wniesionego przez oskarżonego „obok” zażalenia złożonego przez obrońcę oskarżonego, naruszają prawo do sądu (art. 45 ust. 1 w związku z art. 2 Konstytucji) i dwuinstancyjnego postępowania (art. 176 ust. 1 Konstytucji), a także zasadę domniemania niewinności (art. 42 ust. 3 Konstytucji), oraz istotę prawa do wolności (art. 31 ust. 1 i ust. 3 Konstytucji).

Trybunał Konstytucyjny zważył, co następuje:

1. Zgodnie z art. 61 ust. 1 ustawy z dnia 30 listopada 2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym (Dz. U. poz. 2072; dalej: ustawa o TK) skarga konstytucyjna podlega wstępnemu rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym. Służy ono wyeliminowaniu – już w początkowej fazie postępowania – spraw, które nie mogą być przedmiotem merytorycznego rozstrzygnięcia. Trybunał wydaje postanowienie o odmowie nadania skardze dalszego biegu, gdy nie spełnia ona określonych przez prawo wymagań, jest oczywiście bezzasadna, a także gdy zachodzą okoliczności, o których mowa w art. 59 ust. 1 pkt 2-4 ustawy o TK.

2. Jak stanowi art. 79 ust. 1 Konstytucji, każdy, czyje konstytucyjne wolności lub prawa zostały naruszone, ma prawo, na zasadach określonych w ustawie o TK, wnieść skargę do Trybunału Konstytucyjnego w sprawie zgodności z Konstytucją ustawy lub innego aktu normatywnego, na podstawie których sąd lub organ administracji publicznej orzekły ostatecznie o jego wolnościach lub prawach albo o jego obowiązkach określonych w Konstytucji.

3. Skarżący zakwestionował art. 430 § 1 k.p.k. w brzmieniu: „Sąd odwoławczy pozostawia bez rozpoznania przyjęty środek odwoławczy, jeżeli zachodzą okoliczności określone w art. 429 § 1 albo jeżeli przyjęcie tego środka nastąpiło na skutek niezasadnego przywrócenia terminu” w związku z art. 17 § 1 pkt 7 k.p.k., zgodnie z którym „[n]ie wszczyna się postępowania, a wszczęte umarza, gdy: postępowanie karne co do tego samego czynu tej samej osoby zostało prawomocnie zakończone albo wcześniej wszczęte toczy się”.

4. Skarżący domaga się uznania powyższych przepisów za niekonstytucyjne w zakresie, w jakim „uniemożliwiają rozpoznanie środka odwoławczego wniesionego przez oskarżonego obok środka odwoławczego wniesionego przez obrońcę oskarżonego”.

5. Zdaniem skarżącego, art. 430 § 1 w związku z art. 17 § 1 pkt 7 k.p.k. naruszają min. prawo do sądu (art. 45 ust. 1 i art. 2 Konstytucji), a także zasadę domniemania niewinności (art. 42 ust. 3 Konstytucji).

5.1. Zgodnie z art. 45 ust. 1 Konstytucji każdy ma prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny i bezstronny sąd.

5.2. W swoim orzecznictwie Trybunał przyjmuje, że na treść tego prawa składają się: po pierwsze, prawo do uruchomienia procedury przed niezależnym, niezawisłym i bezstronnym sądem, po drugie, prawo do odpowiedniego ukształtowania procedury sądowej zgodnie z wymogami sprawiedliwości i jawności, po trzecie, prawo do wyroku sądowego, tj. prawo do uzyskania wiążącego rozstrzygnięcia danej sprawy przez sąd, oraz po czwarte, prawo do odpowiedniego ukształtowania ustroju i pozycji organów rozpoznających sprawy (zob. wyroki TK z: 16 marca 1999 r., SK 19/98, OTK ZU nr 3/1999, poz. 36; 2 kwietnia 2001 r., SK 10/00, OTK ZU nr 3/2001, poz. 52; 12 marca 2002 r., P 9/01, OTK ZU nr 2/A/2002, poz. 14; 20 września 2006 r., SK 63/05, OTK ZU nr 8/A/2006, poz. 108; 7 grudnia 2010 r., P 11/09, OTK ZU nr 10/A/2010, poz. 128 oraz m.in. postanowienie TK z 14 grudnia 2009 r., SK 49/07, OTK ZU nr 11/A/2009, poz. 173).

5.3. Trybunał zauważa, że skarga dotyczy naruszenia prawa do odpowiednio ukształtowanej procedury sądowej zgodnie z wymogami sprawiedliwości. Zarzuty w niej sformułowane są jednak oczywiście bezzasadne.

5.4. Zdaniem Trybunału, wprowadzie w myśl art. 86 § 2 k.p.k. udział obrońcy w postępowaniu nie wyłącza osobistego działania w nim oskarżonego, to jednak należy mieć na względzie to, że oskarżony, podejmując aktywność procesową bez konsultacji z obrońcą, działającym w jego imieniu, naraża się na negatywne konsekwencje swoich działań. Należy bowiem zauważyć, że zgodnie z art. 86 § 1 k.p.k., obrońca ma obowiązek aktywności procesowej wyłącznie na korzyść oskarżonego. Z tego obowiązku wynika zaś konieczność współpracy z oskarżonym, w tym przeprowadzania z nim konsultacji w sprawie wnoszonych środków odwoławczych, tak, aby m.in. (jak w sprawie skarżącego) nie dublować podejmowanych działań.

5.5. Trybunał jednocześnie zaznacza, że postanowienie Sądu Rejonowego w W. z kwietnia 2016 r. o zastosowaniu wobec skarżącego tymczasowego aresztowania w chwili jego utrzymania w mocy postanowieniem Sądu Okręgowego w W. z maja 2016 r. uzyskało walor prawomocności. Doszło zaś do tego na skutek złożenia zażalenia przez obrońcę skarżącego. Wniesienie kolejnego środka odwoławczego – ze względu na przesłankę *res iudicata* wyrażoną w art. 17 § 1 pkt 7 k.p.k. – jest więc niedopuszczalne. Zagadnienie to – na co zwrócił uwagę Sąd Okręgowy w W. – było przedmiotem uchwały Sądu Najwyższego z 21 października 2003 r. (sygn. akt I KZP 31/03, OSNKW z 2003 r., nr 3-4, poz. 35). Sąd Najwyższy zasadnie uznał, że: „Przyjęcie poglądu odmiennego prowadziłoby do funkcjonowania w obrocie prawnym dwóch lub więcej orzeczeń sądu odwoławczego w tej samej kwestii, a mogłoby prowadzić do sytuacji absurda, w której funkcjonowałyby dwa sprzeczne ze sobą orzeczenia. W kwestii będącej przedmiotem zainteresowania w niniejszej sprawie oznaczałoby to możliwość współistnienia np. postanowienia o utrzymaniu w mocy postanowienia o zastosowaniu tymczasowego aresztowania i postanowienia o uchyleniu postanowienia o zastosowaniu tymczasowego aresztowania”.

5.6. Argumenty przedstawione przez Sąd Najwyższy mają kluczowe znaczenie dla właściwego zrozumienia zagadnienia prawomocności orzeczeń w omawianym kontekście. Raz jeszcze należy podkreślić, że wniesienie zażalenia przez obrońcę oskarżonego stanowi realizację ustawowego nakazu działania wyłącznie na korzyść oskarżonego. Ze względu na wywoływany skutek procesowy ma ono charakter jednorazowy (zob. postanowienie TK z 27 kwietnia 2016 r., Ts 393/15, OTK ZU B/2016, poz. 382).

5.7. W związku z zarzutami postawionymi w skardze Trybunał zwraca uwagę także na to, że żaden przepis nie wyłącza możliwości wniesienia i rozpoznania przez sąd zażaleń po-

chodzących od obrońcy i oskarżonego, o ile zostały one złożone w terminie i przez podmiot upoważniony. Jeśli jednak jeden środek zaskarżenia został rozpoznany, to postanowienie uzyskało walor prawomocności. Możliwe jest jednak łączne rozpoznanie obu środków, o ile zostały one wniesione w terminie. W realiach rozpatrywanej skargi, zażalenie oskarżonego wpłynęło do Sądu Rejonowego w W. 4 maja 2016 r., a więc jeden dzień przed dniem, w którym Sąd Okręgowy w W. rozpoznał zażalenie obrońcy oskarżonego. Ocena prawidłowości działań Sadu Okręgowego w W. w tym układzie procesowym, leży jednak w sferze oceny praktyki stosowania prawa, i pozostaje bez związku z treścią zaskarżonych przepisów.

5.8. Na marginesie powyższych rozważań Trybunał podkreśla, że decyzje dotyczące środków zapobiegawczych nigdy nie uzyskują waloru prawomocności formalnej. Organ procesowy może w każdej chwili je uchylić lub zmienić w razie konieczności zareagowania na ujawnione w sprawie okoliczności, które takiej reakcji wymagają. W sprawie, w związku z którą została wniesiona skarga konstytucyjna, również istniała taka możliwość. Jeżeli zatem skarżący chciał doprowadzić do zmiany postanowienia w przedmiocie zastosowania tymczasowego aresztowania – na co wskazują jego działania – to powinien wystąpić do organu procesowego o zmianę tego środka zapobiegawczego. Mógł on także na podstawie art. 9 § 2 k.p.k. złożyć wniosek o zmianę tego środka z urzędu.

5.9. Oczywiście bezzasadny jest także zarzut naruszenia zasady domniemania niewinności gwarantowanej przez art. 42 ust. 3 Konstytucji.

5.9.1. Trybunał zwraca uwagę na to, że skarżący korzysta z gwarancji wyrażonej w tym przepisie ustawy zasadniczej dopóty, dopóki jego wina nie zostanie stwierdzona prawomocnym wyrokiem sądu. Sytuacji skarżącego nie zmienia okoliczność zastosowania wobec niego środka zapobiegawczego w postaci tymczasowego aresztowania. Jak orzekł bowiem Trybunał w wyroku z 6 października 2009 r.: „środek zapobiegawczy w postaci tymczasowego aresztowania wiąże się z ograniczeniem wolności osobistej, przy czym jest czymś zupełnie innym niż ewentualnie orzeczona kara pozbawienia wolności. Tymczasowe aresztowanie nie jest bowiem »karą«, gdyż tymczasowo aresztowanemu przysługuje domniemanie niewinności, a karę wymierzyć można jedynie winnemu” (SK 46/07, OTK ZU nr 9/A/2009, poz. 132).

Wskazane okoliczności są – zgodnie z art. 61 ust. 4 pkt 3 ustawy o TK – podstawą odmowy nadania dalszego biegu analizowanej skardze konstytucyjnej w zakresie w jakim skarżący kwestionuje art. 430 § 1 w związku z art. 17 § 1 pkt 7 k.p.k. z art. 45 ust. 1 w związku z art. 2 oraz z art. 42 ust. 3 Konstytucji.

6. W sprawie będącej przedmiotem wstępnego rozpoznania skarżący żąda zbadania zgodności art. 430 § 1 w związku z art. 17 § 1 pkt 7 k.p.k. także z art. 31 ust. 1 i ust. 3 oraz z art. 176 ust. 1 Konstytucji.

6.1. Należy zauważyć, że w myśl art. 79 ust. 1 Konstytucji skargę konstytucyjną może wnieść „każdy, czyje konstytucyjne wolności lub prawa zostały naruszone”. Oznacza to, że warunkiem złożenia skargi jest nie każde naruszenie Konstytucji, ale tylko takie, które dotyczy wyrażonych w niej norm regulujących wolności lub prawa człowieka i obywatela. Z tego względu, w skardze konstytucyjnej trzeba wskazać konkretną osobę, której wolności lub prawa naruszono, przedstawić oznaczone (poręczone, zapewnione, gwarantowane, chronione) w Konstytucji wolności lub prawa, które naruszono, oraz określić sposób tego naruszenia (art. 53 ust. 1 pkt 2 ustawy o TK).

6.2. Zgodnie z art. 31 ust. 1 Konstytucji wolność człowieka podlega ochronie prawnej. W swoim orzecznictwie Trybunał podkreśla, że art. 31 ust. 1 ustawy zasadniczej, jest „dopeł-

nieniem przepisów, określających poszczególne wolności konstytucyjne” (wyrok TK z 20 grudnia 1999 r., K. 4/99, OTK ZU nr 7/1999, poz. 165). Zasada wolności, wyrażona w art. 31 ust. 1 Konstytucji, ma zatem charakter subsydiarny (zob. np. wyrok TK z 10 lipca 2007 r., SK 50/06, OTK ZU nr 7/A/2007, poz. 75). Jeżeli więc jakaś dziedzina stosunków nie została objęta szczegółowymi unormowaniami odnoszącymi się do konkretnej wolności, to gwarancję swobody działania jednostki można wyprowadzić bezpośrednio z art. 31 ust. 1 Konstytucji. Przedmiotem rozpatrywanej skargi jest jednak norma odnosząca się do środka zaskarżenia na postanowienie sądu w sprawie zastosowania wobec skarżącego tymczasowego aresztowania, a zatem do praw wyrażonych bezpośrednio w art. 41 Konstytucji. Przesądza to o uznaniu, że art. 31 ust. 1 Konstytucji nie może być samodzielnym wzorcem kontroli w niniejszej skardze konstytucyjnej.

6.3. Samodzielną podstawą skargi nie może być także art. 31 ust. 3 Konstytucji. Nie wyraża on bowiem w sposób pełny odrębnych wolności lub praw, a czyni to jedynie w sposób częściowy i uzupełniający, ściśle związany z innymi normami konstytucyjnymi. Jak wynika z tytułu podrozdziału, w którym został umiejscowiony, wyraża on ogólną zasadę dotyczącą konstytucyjnych wolności i praw człowieka i obywatela. Zasada ta odnosi się do „ograniczeń w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw”, nie jest więc podstawą odrębnego typu wolności lub prawa. Wynika z tego, że przepis ten nie formułuje samoistnego prawa podmiotowego o randze konstytucyjnej i zawsze musi być współstosowany z innymi normami Konstytucji (zob. postanowienie pełnego składu TK z 23 stycznia 2002 r., Ts 105/00, OTK ZU nr 1/B/2002, poz. 60).

6.4. Z kolei zgodnie z art. 176 ust. 1 Konstytucji postępowanie sądowe jest co najmniej dwuinstancyjne. Jest to przepis o charakterze ustrojowym, Określa on przede wszystkim sposób organizacji sądów dlatego nie może, zgodnie z art. 79 ust. 1 Konstytucji, stanowić samodzielnego wzorca kontroli w trybie skargi konstytucyjnej (por. postanowienia TK z: 15 lutego 2007 r., Ts 197/06, OTK ZU nr 2/B/2009, poz. 83; 15 listopada 2012 r., Ts 292/10, OTK ZU nr 1/B/2013, poz. 34; 5 marca 2013 r., Ts 62/12, OTK ZU nr 4/B/2013, poz. 374 oraz 12 września 2013 r., Ts 23/12, OTK ZU nr 2/B/2014, poz. 835).

6.5. Trybunał zauważa, że art. 31 ust. 1 i ust. 3, a także art. 176 ust. 1 Konstytucji zostały powołane przez skarżącego jako samodzielne podstawy skargi. Trybunał stwierdza zatem, że w tym zakresie skarżący nie wskazał naruszonych praw, a w konsekwencji nie określił sposobu ich naruszenia. Analizowana skarga nie spełnia więc podstawowego warunku określonego w art. 79 ust. 1 Konstytucji, doprecyzowanego w art. 53 ust. 1 pkt 2 ustawy o TK, a w konsekwencji wydanie merytorycznego orzeczenia jest niedopuszczalne.

Wskazane okoliczności – są zgodnie z art. 61 ust. 4 pkt 1 w związku z art. 59 ust. 1 pkt 2 ustawy o TK – podstawą odmowy nadania skardze konstytucyjnej dalszego biegu w zakresie, w jakim skarżący kwestionuje art. 430 § 1 w związku z art. 17 § 1 pkt 7 k.p.k. z art. 31 ust. 1 i ust. 3 Konstytucji i art. 176 ust. Konstytucji.

W tym stanie rzeczy Trybunał postanowił jak na wstępie.

POUCZENIE

Na podstawie art. 61 ust. 5 ustawy o TK skarżącemu przysługuje prawo wniesienia zażalenia na powyższe postanowienie w terminie 7 dni od daty doręczenia tego postanowienia.